

УДК 159.942:159.9-047.44
DOI: 10.31732/2663-2209-2024-73-254-259

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНІВ “ПРИХИЛЬНІСТЬ” ТА “ПРИВ’ЯЗАНІСТЬ” У НАУКОВІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Ганна Склярєва¹

¹Кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології, ЗВО «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9366-4591>

ANALYSIS OF THE PRACTICE OF USING THE TERMS AFFECTION AND ATTACHMENT IN SCIENTIFIC PSYCHOLOGICAL LITERATURE

Hanna Skliarova¹

¹PhD (Psychology), KROK” University, Kyiv, Ukraine e-mail: HoncharovaGO@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9366-4591>

Анотація. У статті здійснено огляд основних положень теорії прив’язаності й аналіз базових понять цієї теорії, а саме слів “прив’язаність” та “прихильність”, що в україномовному перекладі часто вживаються як синоніми. Для кращого розуміння допустимості вживання їх як синонімів, визначено спільні риси зазначених понять, а також відмінності, і випадки вживання термінів зі схожим, але не тотожним змістом, як от: “організаційна прихильність”, яке вживається у сфері організаційної психології та психології управління на позначення позитивного ставлення працівника до керівництва й компанії, бажання й надалі підтримувати трудові відносини з обраним підприємством, не порушувати дисциплінарних, виробничих та етичних норм, встановлених роботодавцем (може замінюватися термінами “корпоративна прихильність”, “організаційна лояльність”); “співзалежність”, яке належить до сфери міжособистісних стосунків, і на відміну від безпечної прихильності, яка сприяє особистісному зростанню особистості, означає відносини, у яких особистість однієї людини втрачається, зливається з особистістю іншої, потреби партнера переважають над власними потребами, цінність партнера завищена, а власна – занижена. У статті розглянуто основні положення робіт Джона Боулбі, автора теорії дитячо-батьківської прив’язаності та Сюзан Джонсон, засновниці методу емоційно-фокусованої терапії, де базові ідеї теорії прив’язаності Дж. Боулбі використовуються для дослідження причин непорозумінь, сварок та емоційної відстороненості романтичних партнерів, і в той же час, як інструменти подолання цієї відстороненості та налагодження емоційного контакту між партнерами, розвитку їх чуйності один до одного. Для досягнення мети статті, проаналізовано низку робіт українських авторів, які зробили внесок у дослідження глибоких емоційних стосунків між матір’ю й дитиною, між шлюбними, романтичними партнерами. Також здійснено огляд основних типів прив’язаності та їх ознак, виділених Мері Ейнсворт.

Ключові слова: прихильність, прив’язаність, міжособистісні стосунки.

Формул: 0, **рис.:** 0, **табл.:** 0, **бібл.:** 15

Abstract. The article provides an overview of the main provisions of attachment theory and an analysis of the basic concepts of this theory, namely the words "attachment" and "affection", which are often used as synonyms in the Ukrainian translation. For a better understanding of the admissibility of using them as synonyms, the common features of the mentioned concepts, as well as differences, and cases of use with similar but not identical meaning are defined. The article also discusses tangential concepts: "organizational affection", which is used in the field of organizational psychology and management psychology to indicate a positive attitude of the employee towards the management and the company, the desire to continue to maintain labor relations with the chosen enterprise, not to violate disciplinary, industrial and ethical norms established by the employer (can be replaced by the terms "corporate affection", "organizational loyalty"); "codependence", which belongs to the sphere of interpersonal relations, and in contrast to secure attachment, which contributes to the personal growth of the individual, means a relationship in which the personality of one person is lost, merges with the personality of another, the partner's needs prevail over one's own needs, the value of the partner is overestimated, and its own is underestimated. The article examines the main provisions of the works of John Bowlby, the author of the theory of child-parent attachment and Susan Johnson, the founder of the method of emotionally focused therapy, where the basic ideas of the theory of attachment of J. Bowlby are used to study the causes of misunderstandings, quarrels and emotional detachment of romantic partners, and in at the same time, as tools for overcoming this detachment and establishing emotional contact between partners, developing their sensitivity to each other. To achieve the goal of the article, a number of works of Ukrainian authors who contributed to the study of deep emotional relations between mother and child, between marriage and romantic partners were analyzed. Also, a review of the main types of attachment and their characteristics, identified by Mary Ainsworth, was carried out.

Keywords: affection, attachment, interpersonal relations.

Formulas: 0; **fig.:** 3, **tab.:** 1, **bibl.:** 15

Постановка проблеми. Робота психологів-практиків зараз, в часи війни та пов'язаних із нею суспільних негараздів, вкрай затребувана й необхідна. Значна частина запитів, які сьогодні отримують психологи від клієнтів, стосуються сфери сімейного життя, гармонізації подружніх та батьківсько-дитячих відносин. Робота в зазначеному напрямку неодмінно включає врахування наявності між членами родини глибокий емоційних зв'язків. Окрім того, такі зв'язки покладаються в основу деяких методів парної та сімейної психотерапії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автор теорії прив'язаності – Джон Боулбі, сформулював та висловив ідею про те, що кожна людина від народження має потребу у глибинному емоційному зв'язку із кимось, ще у 1950-х роках. Також, вагомий вклад в розробку теорії прив'язаності зробила М.Ейнсворт, авторка експериментів під назвою “Незнайома ситуація”, в результаті яких, нею було виокремлено та описано три типи прив'язаності немовлят до своїх батьків. Сьюзан Джонсон взяла за основу теорію прив'язаності, описану Дж. Боулбі та поклала її в основу емоційно-фокусованої терапії, метою якої є створення гармонійних стосунків між романтичними партнерами.

Розвиток теорії прив'язаності у різних напрямках відбувається і в Україні. Зокрема, автори, такі як Є. Фролова, О. Кочарян, М. Такмакова, Б. Дем'яненко, Н. Бойко, Л. Качур, М. Яремчук, А. Холмогорова та інші, у своїх роботах розглядають вплив типів прив'язаності на партнерські та батьківсько-дитячі стосунки, досліджують досвід прив'язаності як чинник побудови подружніх стосунків, задоволеності ними тощо.

Біля витоків описаної вище теорії стоять зарубіжні вчені, тому поняття “прихильність” та “прив'язаність” є перекладеними відповідниками англійського терміну “attachment”. Неточності перекладу, та неоднаковість практики застосування термінів “прихильність” та “прив'язаність”

приводить до плутанини у змісті цих понять.

Формулювання цілей статті. Метою статті є здійснення теоретичного аналізу практики перекладу та використання понять “прихильність” та “прив'язаність”, для уточнення та конкретизації їх змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ідеї Дж. Боулбі, прив'язаність – це один з особливих аспектів стосунків між дитиною та піклувальником, який пов'язаний із забезпеченням безпеки, надійності та захищеності дитини. Саме завдяки такому зв'язку із значущим дорослим, дитина може без остраху досліджувати світ навколо себе (Bowlby, 1982).

Як передумову для формування безпечної прив'язаності, М. Ейнсворт розглядає чутливість матері до сигналів та потреб немовляти. Досвід отримуваної, повторюваної реакції матері, на повідомлення своїх потреб дитиною (плачем чи словами), формує у останньої один з типів прив'язаності: безпечна, уникаюча, тривожно-амбівалентна. За безпечного типу прив'язаності дитині властиво здійснювати дослідницьку діяльність у нових, незнайомих обставинах, бо фігура матері виступає в якості надійної “бази”, куди у випадку небезпеки чи суму, можна повернутися за захистом чи втішенням. За уникаючого типу прив'язаності дитина не демонструє бажання залучення матері до спільної діяльності та не виявляє дослідницької активності у новій ситуації, ззовні спокійна у випадках короткочасного розставання з матір'ю та її повернення. Тривожно-амбівалентний тип прив'язаності проявляється через: бажання дитини повністю заволодіти увагою матері у незнайомій ситуації; негативну реакцію дитини у випадку наближення незнайомця; безпорадність дитини за відсутності матері, одночасні радість та агресію після повернення матері (Ainsworth, 1978).

Деякі з основних принципів прив'язаності, сформульованих С. Джонсон, виглядають наступним чином. Протягом всього життя люди

запрограмовані на пошук не тільки соціальних контактів, але й емоційної близькості з тими людьми, які є значущими, особливими та незамінними. Прогнозований емоційний чи фізичний контакт із об'єктом прив'язаності заспокоює нервову систему, формує відчуття безпечної “тихої гавані”, де можна зупинитися і відновити емоційний баланс. Такий емоційний баланс сприяє цілісному та збалансованому розвитку особистості, її здатності перетворювати різноманітний внутрішній досвід в єдине ціле. Відчуття того, що особа може покласти на іншу людину створює безпечний фундамент, який дозволяє ризикувати у “зовнішньому світі” (світі поза стосунками). Наявність цього фундаменту дозволяє не тільки отримувати новий досвід, а й комфортно сприймати близькість та свою потребу в іншій людині (Johnson, 2019).

Якщо проаналізувати роботи українських науковців, присвячені вивченню глибоких емоційних відносин між людьми, то зустрічаємо обидва ці поняття “прихильність” та “прив'язаність”.

Так, Г. Чайка, розглядаючи прив'язаність особистості до інших людей, та чинники, які на неї впливають, зазначає, що “люди за своєю природою є соціальними істотами, тобто вони не можуть існувати без взаємодії з іншими, без почуття підтримки та емоційного зв'язку з друзями чи родичами, не відчуваючи дружби чи любові до когось. Теплі стосунки з оточуючими, відчуття емоційної близькості, підтримки та розуміння з боку найближчих і найрідніших – важлива складова щастя. Іншими словами, кожна людина від народження має відчувати певну прив'язаність до когось. Теорія прив'язаності зосереджена головним чином на стосунках між матір'ю та її дитиною. Це, безумовно, важлива тема, але прив'язаності до інших існують на всіх етапах життя людини від народження до смерті”. Термін “прив'язаність” зустрічається у згаданій роботі доволі часто, а ось “прихильність” вжито один раз (Чайка, 2021).

А ось М. Такмакова, у своєму дисертаційному дослідженні на тему

“Особливості стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності”, оперує переважно поняттям “прихильність”, вказуючи, що “прихильність є багаторівневим феноменом, для аналізу якого застосовується двохвекторна модель з такими вимірами, як: ставлення до залежності (тривога) і ставлення до незалежності (уникнення) у стосунках прихильності. Типи прихильності в цій моделі презентовано як співвідношення і баланс між залежністю і автономією, рівновагу між відчуттям самодостатності і почуттям спільності” (Такмакова, 2016).

К. Глушенко у своїй статті визначає прив'язаність, як “вроджену потребу дитини у відчутті безпеки й надійності стосунку між нею та її першим й основним піклувальником”. Далі бачимо, що автор використовує й термін “прихильність”, вочевидь, як синонім попереднього “Основоположні праці з теорії прив'язаності визначають ключовим фактором становлення надійного типу прихильності батьківську чутливість і спроможність батьків зчитувати, інтерпретувати та розуміти психічні стани дитини” (Глушенко, 2021).

Втім, поняття “прихильність” застосовується науковцями не тільки у сфері сімейних відносин, як синонім поняття “прив'язаність” (на позначення глибоких емоційних безпечних та надійних відносин), а й у сфері організаційної психології та психології управління, коли йдеться про способи психологічного впливу в управлінській діяльності.

Так, автори О. Васильченко та І. Жебчук визначають прихильність як позитивну оцінку однією людиною іншої, як фундамент для застосування керівником інших засобів впливу на підлеглих, а уміння справляти хороше враження та завоювати прихильність при знайомстві не є вродженою рисою, цьому можна навчитися (Васильченко & Жебчук, 2019).

Трофімов А. й Васильчук Т., пишучи про соціально-психологічні чинники прихильності співробітників до компанії, вживають терміни “організаційна

прихильність”, “корпоративна прихильність” або “організаційна лояльність” для позначення позитивного ставлення працівника до компанії, та зумовленого цим рішення дотримуватися стандартів та норм компанії, й продовжувати в ній працювати. Авторами наголошується на існуванні трьох форм такої прихильності: поведінкової, нормативної та афективної, серед компонентів останньої виокремлюється ідентифікація, залученість та емоційна прихильність співробітника (Трофімов & Васильчук, 2022).

Розглядаючи феномен прихильності до організації, Антоненко І. вказує на поширеність двох підходів. Відповідно до першого, який стосується забезпечення діяльності організації, “прихильність колективу” є синонімом “лояльності колективу” та означає відсутність небажаних дій його учасників (пияцтва, порушення правил трудового розпорядку тощо). У другому підході йдеться про психологічне забезпечення діяльності організації та її колективу, на що сприятливо впливає ідентифікація працівником себе із колективом, прийняття цілей і цінностей компанії, готовність відстоювати їх, позитивне ставлення до своєї роботи в цій компанії (Антоненко, 2017).

Якщо звернутися до оригіналів текстів Дж. Боулбі, М.Ейнсворт, С.Джонсон, та інших авторів, які розвивають та описують основні положення теорії прив’язаності, то побачимо, що для позначення того глибокого емоційного зв’язку, про який вони говорять, використовується слово “attachment”.

За “Новим англо-українським словником” перекладати “attachment” пропонується як прихильність, відданість, вірність (Балл, 2006). У Англо-українському словнику інженерії доквілля надається таке значення – прив’язаність, відданість (Балабан, 2000).

У тлумачному Словнику сучасної англійської мови Лонгмана, “attachment” пояснюється як “a feeling that you like or

love someone or something and that you would be unhappy without them” – “почуття, що тобі подобається, чи ти любиш когось, або щось, і що ти будеш не щасливий без них” (перекл. автор) (Longman Dictionary, 2006). Тобто, наголошується не тільки на привабливості об’єкта, а й на потребі у цьому об’єкті для відчуття щастя, на глибокому зв’язку з об’єктом.

Тлумачний Оксфордський словник для просунутих студентів містить таке пояснення слова “attachment” – “a strong feeling of affection for sb/sth” - “сильне почуття прихильності до когось чи чогось”. В свою чергу, використане тут “affection” тлумачиться як “the feeling of liking or loving sb/sth very much and caring about them” – “відчуття сильної симпатії або любові до когось/чогось і турботи про них” (перекл. автор) (Oxford Dictionary, 2010).

Можемо зробити висновок, що прихильність розглядається як вподобання, позитивне ставлення до когось та турбота про нього. В той час, як прив’язаність включає прихильність, як сильне вподобання, але ще й вказує на потребу у іншій людині, залежність самопочуття від доступності (фізичної чи емоційної) об’єкта прив’язаності.

У зв’язку із цим, можуть виникати складнощі відмежування відносин здорової прив’язаності від залежних чи співзалежних стосунків, і відчуття потреби у значущій людині – сприйматися як не здорове, знецінюватися, задушуватися.

Як ознаки залежної любові (виділені на підставі аналізу робіт Р. Melody), Фролова Є., у своєму дисертаційному дослідженні називає: “нав’язливе прагнення до зближення з партнером, який є щонайвищим авторитетом; очікування від партнера безумовного схвалення та позитивного відношення до себе; присвячення непропорційно великої кількості часу і турбування партнеру, цінування партнера більше, ніж себе; комплекс "рятівника" – переконання в тому, що партнер позбавить від всіх важких ситуацій і проблем” (Фролова, 2010).

Галушко Л. та Амуровою Я. феномен співзалежності розглядається “не лише як

психічний стан особистості, а й як результат порушення взаємодії у парі, оскільки чинником є виникнення дисфункціональної моделі стосунків. У відносинах без співзалежності людина, перш за все, контролює своє власне життя, здоров'я та емоційний стан. Індивід розуміє, що може впливати на емоції та життя близьких людей (будь-які довірливі відносини припускають взаємозв'язок), але у нього немає прагнення керувати ними". Співзалежні стосунки характеризуються прагненням людини контролювати розум, почуття та поведінку об'єкта залежності. Одна людина настільки значуща для іншої, що всі щастя та нещастя першої залежать від другої" (Галушко & Амурова, 2023).

Отож, можемо виокремити наступні відмінності між відносинами надійної, безпечної прив'язаності та залежності. За відносин прив'язаності, близька людина, звичайно, може впливати на настрій і самопочуття, але відчуття щастя чи нещастя у житті не пов'язуються виключно з наявністю чи відсутністю цієї людини поруч, особа є компетентною у впорядкуванні власного життя, прийнятті рішень, які задовольняють власні інтереси та дозволяють утримувати гармонійний баланс між автономністю та потребою в іншому; у партнерів існують особисті кордони, визнаються та задовольняються потреби обох партнерів; цінність має як власна особистість, так і особистість об'єкта прив'язаності. За відносин залежності, особистість партнера більш значима, ніж власна, його потреби, інтереси та переконання ставляться на перше місце,

без цієї людини щастя неможливе, а життя позбавлене сенсу.

Висновки. Виходячи з результатів проведеного аналізу, можна сказати, що використання слів "прихильність" та "прив'язаність" як синонімів, на позначення глибокого почуття симпатії та виявлення турботи про іншу людину, є цілком припустимим. Проте, якщо є необхідність у їх розмежуванні та використанні, залежно від того, на чому саме мовець хоче зробити наголос, доцільним буде таке розуміння: "прихильність" – це схвальне, позитивне ставлення, глибока симпатія до когось, яка супроводжується бажанням проявляти турботу до об'єкта прихильності. Прихильність до організації, в цьому випадку, є одностороннім схвальним ставленням працівника до організації, підтримка її цілей та не вчинення дій на шкоду інтересам організації. "Прив'язаність" – це глибокий емоційний зв'язок між людьми, який дозволяє їм почуватися у безпеці поряд один з одним, є ресурсом для розвитку "ризик у світі поза стосунками", будується на рівноправності, взаємоповазі, визнанні та прийнятті почуттів, переживань, потреб один одного. Також слід відрізнити здорову надійну прив'язаність, як запоруку здорового й гармонійного розвитку особистості, від залежних стосунків, які є деструктивними, й мають негативні наслідки для особистісного розвитку, відчуття власної цілісності, компетентності та значущості.

Література:

1. Антоненко, І. (2017) Проблема психологічної прихильності до організації в колективі закладу освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя*, вип. 56-57 (109-110), 56–65.
2. Балабан, Т. (Ed.). (2000) Англійсько-український словник-довідник інженерії доквілля = English-Ukrainian dictionary-reference book of environmental engineering. Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка».
3. Балл, М. (Ed.). (2006) Новий англо-український словник. Вид. 3-е. Київ: «Чумацький Шлях».
4. Васильченко, О. & Жебчук, І. (2019) Прихильність та прохання як засоби психологічного впливу в

управлінській діяльності керівника закладу загальної середньої освіти. *Психологічний часопис*, Т. 5, № 11, 297–308.

5. Галушко, Л., & Амурова, Я. (2023) Глибинно-психологічні чинники співзалежних стосунків суб'єкта. *Наукові записки. Серія: Психологія*, (1), 14–21.

6. Глушенко, К. (2021) Теоретичні засади формування прив'язаності у дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: збірник наукових праць*, Випуск 40, 113–119.

7. Такмакова, М. (2016) Особливості стосунків психологічної інтимності у дівчат з різними типами прихильності. (Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук). Харків.
8. Трофімов, А., & Васильчук, Т. (2022) Соціально-психологічні чинники, які формують прихильність співробітників. *Габітус*, вип. 35, 180–184.
9. Фролова, Є. (2010) Психологічні чинники і динаміка формування стосунків міжособистісної залежності у жінок. (Автореферат дис. канд. психол. наук.) Харків.
10. Чайка, Г. (2021) Прив'язаність особистості до інших людей, і фактори які впливають на неї. *PSYCHOLOGICAL JOURNAL*. Volume 7, Issue 4 (48).
11. Ainsworth M., & Blehar M., & Waters E., & Wall S. (1978) *Patterns of Attachment*. Hillsdale. *Erlbaum*.
12. Bowlby, J. (1982) *Attachment and Loss*. Volume 1: Attachment. 2nd edn. New York. *Basic Books*.
13. Fox C., & Manning E., & Murphy M., & Urbom R., & Cleveland Marwick K. (Ed.). (2006) *Longman Dictionary of Contemporary English*. New Edition. London: Pearson-Longman.
14. Hornby, A. (Ed.). (2010) *Oxford Advanced Learner's Dictionary*. 8th. ed.. Oxford : Oxford University Press.
15. Johnson, S. (2019) *Attachment Theory in Practice: Emotionally Focused Therapy (EFT) with Individuals, Couples, and Families*. New York. *Guilford Publications*.